

Ο ρόλος της μουσικής στη διαπολιτισμική εκπαίδευση: Παράδειγμα σχεδιασμού και εφαρμογής διδακτικής παρέμβασης

The role of music in intercultural education: the setting up and the implementation of a teaching initiative

Χριστίνα Μπακούλα, M.A., M.Ed., Ph.D., Εκπαιδευτικός ΠΕ34 (Ιταλικής Φιλολογίας) & Τελεόφοιτη του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας (κατεύθυνση εκπαιδευτικών Δημοτικής Εκπαίδευσης), cbakoula@gmail.com

Ηλίας Τσακάλης, M.A., M.B.A., M.Ed., Εκπαιδευτικός ΠΕ80 (Οικονομίας) & ΠΕ78 (Κοινωνικών Επιστημών), Διευθυντής του ΕΠΑΛ Μήλου, itsakalis@sch.gr

Christine Bakoula, M.A., M.Ed., Ph.D., Italian Teacher & Senior Student of the Department of Educational Sciences and Social Work, cbakoula@gmail.com

Ilias Tsakalis, M.A., M.B.A., M.Ed., Economics & Social Sciences Teacher in Secondary Education, Director of the Vocational High School of Milos, itsakalis@sch.gr

Abstract: Given the cultural diversity as a characteristic in today's society, the modern educational sciences have embraced new approaches based on the principles of intercultural education. In particular, intercultural education aims to develop a sustainable way of life in a multicultural society through the development of understanding and through treating the foreign pupils in the same way as the rest of the students in the classroom. At the same time, all personal experiences of the students are brought to the forefront. Within that framework, this study presents a teaching initiative focused on intercultural education that took place in 2021 in a sixth-grade classroom of a Greek primary school. We decided to use a form of art in the project, namely the music, as well as various innovative teaching methods, including the collaborative teaching and the experiential learning, in order for the educational objectives to be achieved. In the present study, all parameters required in the teaching initiative are defined and briefly analyzed. In other words, we examine aspects of intercultural education, its relationship to music, the collaborative teaching and the experiential learning, followed by the setting-up and the implementation of the specific teaching initiative.

Keywords: intercultural education, foreign pupils, music, collaborative teaching, experiential learning

Περίληψη: Με δεδομένη την πολιτισμική διαφορετικότητα ως χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών, η σύγχρονη εκπαίδευση έχει υιοθετήσει νέες προσεγγίσεις, με βάση τις αρχές της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής. Ειδικότερα, η διαπολιτισμική παιδαγωγική έχει ως στόχο τη δημιουργία μιας βιώσιμης πολυπολιτισμικής κοινωνίας μέσω της κατανόησης, με τον «ξένο» μαθητή να αντιμετωπίζεται όπως και οι υπόλοιποι μέσα στην τάξη, παράλληλα με την ανταλλαγή και αξιοποίηση των προσωπικών εμπειριών όλων των μαθητών. Μέσα σε αυτό το

πλαίσιο, η παρούσα μελέτη περιγράφει μια διαπολιτισμική παρέμβαση που υλοποιήθηκε το 2021 σε μια τάξη της ΣΤ' Δημοτικού Σχολείου. Για την επίτευξη των ειδικότερων διδακτικών στόχων, αποφασίστηκε να αξιοποιηθεί η τέχνη και δη η μουσική, καθώς και καινοτόμες διδακτικές μέθοδοι, όπως είναι το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας και η βιωματική μάθηση. Στη μελέτη εξετάζονται όλες οι βασικοί παράμετροι της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης, ήτοι παρουσιάζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση, η λειτουργία της μουσικής σε αυτή, το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας, καθώς και η βιωματική μάθηση. Ακολουθεί ο σχεδιασμός της διδακτικής παρέμβασης, η εφαρμογή της, καθώς και η αξιολόγησή της.

Λέξεις κλειδιά: διαπολιτισμική παιδαγωγική, ξένοι μαθητές, μουσική, ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας, βιωματική μάθηση

1. Εισαγωγή

Οι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές αλλαγές που πραγματοποιούνται σε παγκόσμιο επίπεδο τις τελευταίες δεκαετίες διαμορφώνουν συνεχώς νέα, μεταβαλλόμενα δεδομένα, με φανερό επίδραση, μεταξύ άλλων, στη δημογραφική σύνθεση των κοινωνιών. Είναι φανερό ότι σήμερα, όλο και συχνότερα, διαφοροποιημένες ομάδες ανθρώπων έρχονται σε επαφή μεταξύ τους. Οι ομάδες αυτές πολλές φορές καλούνται να συμβιώσουν και να συνυπάρξουν ειρηνικά εντός της ίδιας κοινότητας (Γκόβαρης, 2011).

Με δεδομένη την πολιτισμική διαφορετικότητα ως χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών, η σύγχρονη εκπαίδευση έχει υιοθετήσει νέες προσεγγίσεις, με βάση τις αρχές της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής. Η διαπολιτισμική παιδαγωγική έχει ως επίκεντρο το διαρκή διαπολιτισμικό διάλογο, με τον «ξένο» μαθητή να αντιμετωπίζεται όπως και οι υπόλοιποι μέσα στην τάξη, παράλληλα με την ανταλλαγή και αξιοποίηση των προσωπικών εμπειριών των μαθητών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος που αναλαμβάνει ο εκπαιδευτικός δεν είναι εκείνου που ασκεί κριτική, επιδοκιμάζοντας ή αποδοκιμάζοντας τις διάφορες κοινωνικές ομάδες και τους πολιτισμούς τους. Ακόμη και το υλικό που τίθεται σε χρήση επιλέγεται προσεκτικά, πάντα στην κατεύθυνση της εκπλήρωσης του βασικού στόχου της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής, δηλαδή της συνειδητοποίησης από μέρους των μαθητών ότι ζουν σε μια πολυπολιτισμική κοινότητα, τα μέλη της οποίας οφείλουν να σέβονται. Επιπροσθέτως, προτείνονται η ενθάρρυνση των μαθητών που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες, η χρήση καινοτομιών και νέων διδακτικών μεθόδων, η καλλιέργεια της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης των «ξένων» μαθητών, καθώς και η χρήση συνεργατικών προσεγγίσεων διδασκαλίας (Νικολάου, 2011).

Δοθέντων των παραπάνω, η παρούσα μελέτη έχει ως βασικό σκοπό να περιγράψει μια διαπολιτισμική παρέμβαση σε τάξη της ΣΤ' Δημοτικού Σχολείου. Για την επίτευξη των ειδικότερων διδακτικών στόχων, αποφασίστηκε να αξιοποιηθεί η τέχνη και δη η μουσική, καθώς και καινοτόμες διδακτικές μέθοδοι, όπως είναι το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας και η βιωματική μάθηση. Ως εκ τούτου, στις επόμενες ενότητες εξετάζονται συνοπτικά όλες οι βασικοί παράμετροι της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης, ήτοι

παρουσιάζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση, η λειτουργία της μουσικής σε αυτή, το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο διδασκαλίας, καθώς και η βιωματική μάθηση. Κατόπιν, ακολουθεί ο σχεδιασμός της διδακτικής παρέμβασης, η αναλυτική εφαρμογή της, καθώς και η αξιολόγησή της.

2. Παράμετροι της διδακτικής παρέμβασης

2.1. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση

Σύμφωνα με τη Διονυσίου (όπως αναφέρεται στην Γκουτζέρη, 2017), η διαπολιτισμική παιδαγωγική έκανε την εμφάνισή της στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1980, με την έξαρση της πολυπολιτισμικότητας. Η διαπολιτισμική παιδαγωγική προασπίζει το δικαίωμα της διαφορετικότητας και της πολιτισμικής ετερότητας στην κοινωνία. Επίσης, δίνει έμφαση στην ανάγκη να προσαρμοστούν τα εθνικά εκπαιδευτικά συστήματα στα νέα δεδομένα της πολυπολιτισμικότητας, διεκδικώντας το δικαίωμα των μειονοτήτων να βρουν μια ισορροπία με το περιβάλλον. Επιχειρεί δηλαδή να αντιμετωπίσει με σεβασμό τη διαφορετικότητα και να δώσει εναλλακτικές λύσεις απέναντι σε κάθε είδους κοινωνικό αποκλεισμό, ρατσισμό, διακρίσεις και ξενοφοβία. Ο Essinger (όπως αναφέρεται στην Κεσίδου, 2008) σημειώνει ότι στη στοχοθεσία της διαπολιτισμικής προσέγγισης τέσσερις είναι οι βασικές αρχές:

- ❖ *Εκπαίδευση για ενσυναίσθηση.* Βάσει αυτού του στόχου, μαθαίνουμε να κατανοούμε τους άλλους, να μπαίνουμε στη θέση τους και να βλέπουμε τις απόψεις και τα προβλήματά τους μέσα από τη δική τους οπτική γωνία.
- ❖ *Εκπαίδευση για αλληλεγγύη.* Πρόκειται για την ανάπτυξη μιας συλλογικής συνείδησης που υπερβαίνει τα όρια των ομάδων, των κρατών και των φυλών. Αυτό που αναδεικνύεται είναι ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν την ίδια αξία, μπορούν εν δυνάμει να αποκτήσουν τα ίδια προβλήματα και είναι λογικό και αναμενόμενο να υποστηρίζει ο ένας τον άλλο.
- ❖ *Εκπαίδευση για διαπολιτισμικό σεβασμό.* Πρόκειται για την καλλιέργεια σεβασμού απέναντι στην πολιτισμική ετερότητα. Ο σεβασμός αυτός μπορεί να επιτευχθεί με το άνοιγμά μας στους ξένους πολιτισμούς και την ταυτόχρονη πρόσκληση στους άλλους να συμμετέχουν στο δικό μας πολιτισμό.
- ❖ *Εκπαίδευση ενάντια στον εθνικιστικό τρόπο σκέψης.* Πρόκειται για ένα στόχο που αποβλέπει στην ανοιχτότητα απέναντι στους άλλους λαούς, την επικοινωνία και την εξάλειψη εθνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων. Με άλλα λόγια, παραμερίζεται η εμμονική προσήλωση στην εθνική καταγωγή και αναπτύσσεται η πολιτισμική επικοινωνία και αλληλεπίδραση με τους συνανθρώπους μας, ανεξάρτητα από την εθνική και πολιτισμική τους προέλευση.

2.2. Ο ρόλος της μουσικής στη διαπολιτισμική εκπαίδευση

Η μουσική, ως μέσο αγωγής, προσφέρει άμεση ανατροφοδότηση και προάγει τη συνεργασία. Σύμφωνα με τον Θεοδωρίδη (2019), οι εκπαιδευτικοί γνωρίζουν πολύ καλά ότι η μουσική διευκολύνει την επικοινωνία και την ανταλλαγή εντός του πολυπολιτισμικού περιβάλλοντος. Η επικοινωνιακή της δύναμη και αξία είναι ανυπολόγιστη, γιατί αποτελεί έναν τρόπο επικοινωνίας που παρέχει μια πανδαισία συναισθημάτων και γιατί χαρακτηρίζεται από τη δυνατότητα να ενώνει όλους τους ανθρώπους με ένα μαγικό τρόπο. Οι Αποστολίδου & Ζεπάτου (όπως αναφέρεται στην Πουρσανίδου, 2014) σημειώνουν ότι κατά τη διαδικασία της μουσικής δημιουργίας οι σχέσεις άτομου και ομάδας ισορροπούν, η ατομικότητα αναδύεται και αναπτύσσεται αρμονικά, ενώ το πνεύμα ομαδικότητας καλλιεργείται αβίαστα. Η μουσική αποτελεί τελικώς μια παγκόσμια γλώσσα, με αποτέλεσμα η παιδαγωγική που βασίζεται στη μουσική να καθίσταται τόσο άσκηση δημιουργικότητας, όσο και τρόπος οικειοποίησης πολιτισμικών αξιών (Καβούκογλου, 2010).

Ειδικότερα, για το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011α) η μουσική, ως μια δραστηριότητα στην οποία συμμετέχουν όλοι οι άνθρωποι, εμπεριέχει διαδικασίες που μπορούν να ενισχύσουν τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, δηλαδή την εξάλειψη του φανατισμού και της βίας, την καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού, που απορρέουν από τη μη αποδοχή της ιδιαιτερότητας και της διαφορετικότητας. Μια ισορροπημένη μουσική παιδεία θα πρέπει να δημιουργεί καταστάσεις μουσικής επικοινωνίας εντός και εκτός σχολικού χώρου, με τις οποίες να προάγει και να προωθεί το μουσικό πλουραλισμό, στο πλαίσιο του οποίου μπορούν να γίνουν αποδεκτές, να συνυπάρξουν και να αναπτυχθούν μαζί πολλές εθνικές και πολιτισμικές ταυτότητες (σε επίπεδο χωρών, εθνών, πολιτισμών και μικρότερων ομάδων). Η μουσική είναι ένα από τα μαθήματα που έχει τη δύναμη να κινητοποιήσει και να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές. Τους βοηθά να κατανοήσουν τον εαυτό τους, να διαμορφώσουν την ατομική μουσική ταυτότητά τους, να αντιληφθούν τον κόσμο γύρω τους, να καλλιεργήσουν τη γνώση του «εαυτού» παράλληλα με τη γνώση του «άλλου».

Σύμφωνα με τα όσα ορίζονται από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011α), ο εκπαιδευτικός, λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης μπορεί να διευκολύνει τους μαθητές που ανήκουν σε ομάδες μειονοτήτων και αυτό το κάνει με το να σέβεται την κουλτούρα και τον πολιτισμό τους, αντιλαμβανόμενος ότι πολλές από τις δυσκολίες τους προέρχονται από την αδυναμία να επικοινωνήσουν με την κυρίαρχη γλώσσα της κοινωνίας στην οποία ζουν και όχι επειδή έχουν κάποια άλλη αναπτυξιακή ή νοητική δυσκολία. Επιπλέον, μπορεί να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον, όπου οι μαθητές θα μπορούν να επικοινωνήσουν και χωρίς τη χρήση της γλώσσας, δεδομένου ότι η μουσική είναι ένα μάθημα από τη φύση του πρακτικό, που διευκολύνει προς αυτή την κατεύθυνση.

Τέλος, ο εκπαιδευτικός, κατά το σχεδιασμό και την εκτέλεση της διδακτικής του παρέμβασης, οφείλει να δώσει έμφαση στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε η μουσική ενός έθνους/πολιτισμού, έτσι ώστε να αποφεύγεται το φαινόμενο της μελέτης της

μουσικής των άλλων λαών ως «εξωτικό αντικείμενο». Πρέπει δηλαδή να συνδυάζεται με την οργανογνωσία, την προφορική μουσική παράδοση, την τέχνη, το χορό, την ποίηση και το θέατρο, για να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εμπειρία της κουλτούρας και να διανθίζεται από αυθεντικές μουσικές εμπειρίες και καταστάσεις πραγματικής μουσικής επικοινωνίας. Είναι φανερό ότι η μουσική που ανήκει σε μια ομάδα ανθρώπων μιας συγκεκριμένη κουλτούρας είναι αδύνατον να γίνει πλήρως κατανοητή μέσα στο πλαίσιο στο οποίο αυθεντικά δημιουργήθηκε και εκτελέστηκε. Όμως, είναι εφικτή η επίτευξη της πολιτισμικής κατανόησης μέσω της μουσικής. Αυτό απαιτεί μια σφαιρική παρουσίαση του κάθε μουσικού φαινομένου, συνοδευόμενο από το ιστορικό, γεωγραφικό, κοινωνικό, πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011α).

2.3. Η διεργασία της ομάδας

Η σύγχρονη παιδαγωγική αναγνωρίζει πλέον το δυναμικό ρόλο της ομάδας και μέσω αυτής προσπαθεί να επιτύχει μεγιστοποίηση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Απόρροια της παραπάνω αναγνώρισης είναι η πρόκριση του ομαδοσυνεργατικού σχολείου, αντί του δασκαλοκεντρικού.

Σύμφωνα με την Ρουσσάκη (2010), με τη συνεργατική οργάνωση η διαδικασία της μάθησης αποκτά συλλογικό χαρακτήρα και το «εγώ» του κάθε μαθητή εντάσσεται στο «εμείς» της ομάδας. Σημειώνει με έμφαση ότι το σχολείο έχει χρέος να βοηθήσει το αναπτυσσόμενο άτομο να ενταχθεί ομαλά στη δημοκρατική κοινωνία, ως ενεργό και χρήσιμο μέλος της. Για το λόγο αυτό, κάθε μαθητής πρέπει να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία μετατροπής της σχολικής τάξης από αναγκαστική συνάθροιση ατόμων σε ένα δημοκρατικά οργανωμένο σύνολο, που έχει και τη θέληση και την ικανότητα για δημιουργική, συνεργατική δράση.

Στην περίπτωση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η χρήση ομάδων διευκολύνει σημαντικά την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών, με αποτέλεσμα αυτοί να μαθαίνουν περισσότερα ο ένας για τον άλλο, καθώς και για τον πολιτισμό και την κουλτούρα του κάθε μαθητή. Μέσα στο ασφαλές περιβάλλον της ομάδας, οι μαθητές προβληματίζονται, διατυπώνουν τις σκέψεις τους, ενισχύεται η συμμετοχή τους, ενθαρρύνεται η αυτοεκτίμησή τους, ενώ παράλληλα, μέσω της διεργασίας της ομάδας, τίθενται τα θεμέλια της οικοδόμησης μιας, βήμα προς βήμα, δημοκρατικής τάξης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την Πολέμη-Τοδούλου (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011β), οι βασικές αρχές της εκπαιδευτικής ομάδας είναι οι ακόλουθες:

- *Η αρχή της συνεξέλιξης.* Οι διεργασίες που αναπτύσσονται σε ένα σύστημα επηρεάζουν και επηρεάζονται από διεργασίες που αναπτύσσονται στα συνδεδεμένα με αυτό συστήματα.
- *Η καλλιέργεια της συνεργασίας.* Τα παιδιά μέσα από τη συνεργασία μαθαίνουν τα γνωστικά αντικείμενα καλύτερα.

- *Η αξία του καλού συγκινησιακού κλίματος.* Ένα καλό συγκινησιακό κλίμα, που χαρακτηρίζεται από αλληλοϋποστήριξη και αξιοποίηση της δημιουργικότητας, αποτελεί κλειδί στη λειτουργική ανάπτυξη της σχολικής κοινότητας.
- *Φροντίδα των σχέσεων και των συνδέσεων.* Ένα σύστημα, για να παραμένει λειτουργικό στους στόχους του, χρειάζεται συνεχώς να φροντίζει τις συνδέσεις του εσωτερικά (ανάμεσα στα υποσυστήματα που το συναποτελούν) αλλά και εξωτερικά, με την πραγματικότητα που το περιβάλλει.
- *Η επικοινωνία με μοχλό την εμπειρία.* Το μοίρασμα της προσωπικής εμπειρίας συνδέει τα μέλη μεταξύ τους και με την ομάδα, με σημαντικό τρόπο για τα ίδια, ενώ εγγυάται την πορεία ανάπτυξης της ομάδας προς κατευθύνσεις που έχουν νόημα για αυτά.
- *Έμφαση στο θετικό.* Η μάθηση βασίζεται στη σχέση και μάλιστα μέσα σε ένα συγκινησιακό κλίμα που εστιάζει στο θετικό.
- *Ενσωμάτωση της αλλαγής.* Ένα σύστημα παραμένει λειτουργικό στο βαθμό που ενσωματώνει κάποια θεωρία της αλλαγής και έχει τη δυνατότητα να παράγει τον εαυτό του.

2.4. Η βιωματική μάθηση

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η μουσική, μέσω της βιωματικής προσέγγισης που την χαρακτηρίζει, μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καλλιεργώντας αβίαστα ένα κλίμα ψυχολογικής αποδοχής όλων των μαθητών και ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων, ανεξαρτήτου γλώσσας, θρησκείας ή εθνικής καταγωγής (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011α). Η βιωματική μάθηση λοιπόν προκρίνεται στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, για μια σειρά από λόγους.

Ειδικότερα, αυτή προτάσσει το μαθητή έναντι του εκπαιδευτικού, διότι θεωρεί ότι η μάθηση είναι μια ενεργητική διαδικασία, κατά την οποία το άτομο, αξιοποιώντας τις προϋπάρχουσες γνώσεις, αντιλήψεις και δεξιότητές του και ασκώντας την προσωπική του αυτονομία, νοηματοδοτεί τις εμπειρίες του, οργανώνει το προϊόν της επεξεργασίας του σε δομημένη γνώση και με βάση αυτή επιλύει τα προβλήματά του (Ματσαγγούρας, 2011). Σύμφωνα με τη Δεδούλη (2001), οι κυριότερες αρχές της βιωματικής μάθησης μπορούν να συνοψιστούν ως ακολούθως:

- Αξιοποιεί τα βιώματα του μαθητή ή προκαλεί νέα.
- Ενθαρρύνει το μαθητή να συμμετέχει ενεργητικά στη μαθησιακή διαδικασία.
- Τον προτρέπει να ερευνά, να ανακαλύπτει, να ενεργοποιεί τη φαντασία του και τη δημιουργικότητά του.
- Προτείνει την αναζήτηση ή τη δημιουργία νοήματος, αντί της απομνημόνευσης πληροφοριών.
- Κινητοποιεί το μαθητή διανοητικά και συναισθηματικά.

- Προωθεί την αυτογνωσία του μαθητή.

3. Σχεδιασμός της διδακτικής παρέμβασης

Για το σχεδιασμό και τον ακριβή προσδιορισμό τόσο του σκοπού, όσο και των ειδικότερων διδακτικών στόχων, είναι απαραίτητο προηγουμένως να αποσαφηνιστούν κάποια στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες την περίοδο της υλοποίησης της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης.

Αναλυτικότερα, η παρέμβαση υλοποιήθηκε στα μέσα Οκτωβρίου του 2021, σε ένα δημοτικό σχολείο του Δήμου Ιεράς Πόλης Μεσολογγίου. Η τάξη που επιλέχθηκε για να πραγματοποιηθεί είναι της ΣΤ' Δημοτικού, αν και κάλλιστα η συγκεκριμένη παρέμβαση μπορεί να πραγματοποιηθεί και σε τάξεις τους Γυμνασίου. Στην επαρχιακή πόλη του Μεσολογγίου, την περίοδο εκείνη, φιλοξενούνταν μετανάστες από τη Νιγηρία. Παράλληλα, στην πόλη του Μεσολογγίου διαμένει μόνιμα ένας σημαντικός αριθμός από την ευάλωτη κοινωνική ομάδα των Ρομά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η τάξη υλοποίησης της παρέμβασης αποτελούταν από είκοσι (20) παιδιά διαφορετικής προέλευσης. Αναλυτικότερα, δεκατρία (13) εξ αυτών ήταν Έλληνες, δύο (2) παιδιά είχαν γονείς που κατάγονταν από την Αλβανία, ένα (1) είχε γονείς που προέρχονταν από τη Νιγηρία, τρία (3) ήταν παιδιά Ρομά, ενώ ένα (1) ήταν παιδί μικτού γάμου.

Η συγκεκριμένη διδακτική παρέμβαση πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο όπου τα σχολεία ήταν ανοικτά και λειτουργούσαν με δια ζώσης διδασκαλία (αν και με διάφορα μέτρα προφύλαξης κατά της διασποράς του κορωνοϊού COVID 19). Σε παγκόσμιο επίπεδο, η ανθρωπότητα έδειχνε να έχει κατορθώσει, μέσω εμβολίων και διαφόρων θεραπευτικών σχημάτων, να ελέγξει την πανδημία του κορωνοϊού, έχοντας, ωστόσο, προηγουμένως πληρώσει ένα τεράστιο τίμημα τόσο σε επίπεδο ανθρώπινων απωλειών, όσο και σε οικονομικό επίπεδο.

Λόγω της φυλετικής και εθνικής ετερογένειας της τάξης, αποφασίσαμε να πραγματοποιήσουμε μια ομαδοσυνεργατική διαπολιτισμική παρέμβαση, έχοντας ως βασικό σκοπό τη δεύτερη, κατά τον Essinger, αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, δηλαδή να προωθήσουμε την καλλιέργεια της αλληλεγγύης και εκείνης της συλλογικής συνείδησης που υπερβαίνει τα όρια των ομάδων, των κρατών και των φυλών. Ειδικότερα, με τη συγκεκριμένη παρέμβαση επιδιώκαμε να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι τα κράτη και οι φυλές απαρτίζονται από ανθρώπους που δεν διαφέρουν παρά μόνο εμφανισιακά, καθώς και ότι όλοι οι άνθρωποι μοιράζονται εν τέλει την ίδια μοίρα. Σκοπός λοιπόν ήταν να αποδεχθούν οι μαθητές μας το μοναδικό και κοινό εχθρό της ανθρωπότητας, που δεν είναι άλλος από την αρρώστια και το θάνατο, καθώς και να ενστερνιστούν ότι ενωμένη η ανθρωπότητα μπορεί να αντιμετωπίσει αποτελεσματικότερα όλες τις απειλές και τους κινδύνους που ανακύπτουν. Δευτερευόντως, η παρέμβαση αυτή έχει ως σκοπό την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, ενάντια σε κάθε εθνικιστικό τρόπο σκέψης.

Η συγκεκριμένη διαπολιτισμική παρέμβαση είχε διάρκεια τριών (3) διδακτικών ωρών. Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής με ηχεία, ένας βιντεοπροβολέας, σύνδεση με το διαδίκτυο, είκοσι (20) φυλλάδια με τους στίχους ενός Ιταλικού τραγουδιού (μαζί με τη μετάφρασή του), καθώς και είκοσι (20) μπλοκ ζωγραφικής, με ανάλογο αριθμό πακέτων μαρκαδόρων.

3.1. Διδακτικοί στόχοι

Οι διδακτικοί στόχοι που θέσαμε σε γνωστικό επίπεδο είναι οι μαθητές μας, μετά το τέλος της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης, να είναι σε θέση:

- ✓ Να αναγνωρίζουν ότι η μουσική ενός λαού διαμορφώνεται κάτω από την επίδραση ποικίλων παραγόντων (κοινωνικών, πολιτικών, ιστορικών, γεωγραφικών κ.λπ.)
- ✓ Να εξοικειωθούν βιωματικά με τα βασικά συστατικά της μουσικής (ρυθμός, μελωδία και αρμονία), καθώς και με τραγούδια της παγκόσμιας μουσικής σκηνης
- ✓ Να συσχετίζουν σκέψεις και συναισθήματα (δικά τους αλλά και άλλων) με τη μουσική και τη ζωγραφική τέχνη
- ✓ Να αναγνωρίζουν το πώς λειτουργεί η γλώσσα και το πώς επιδρά στη σύνθεση μουσικής

Οι διδακτικοί στόχοι που θέσαμε σε ψυχοκινητικό επίπεδο είναι οι μαθητές μας, μετά το τέλος της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης, να είναι σε θέση:

- ✓ Να εκφράζουν καλλιτεχνικά τα συναισθήματα και τις ευαισθησίες τους, μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες
- ✓ Να τραγουδούν σε ομάδες με σχετική τονική ακρίβεια, χρησιμοποιώντας το εύρος της φωνής τους
- ✓ Να συνδέουν τη μουσική τέχνη με τη ζωγραφική, χρησιμοποιώντας τον ήχο ως αφορμή για εικαστικής δημιουργίας
- ✓ Να συνδέουν τη μουσική και τη ζωγραφική τέχνη με τα ενδιαφέροντά τους, τις εμπειρίες και τα βιώματά τους

Οι διδακτικοί στόχοι που θέσαμε σε συναισθηματικό επίπεδο είναι οι μαθητές μας, μετά το τέλος της συγκεκριμένης διδακτικής παρέμβασης, να είναι σε θέση:

- ✓ Να υιοθετούν στάση σεβασμού για τις ιδέες και εν γένει για την προσωπικότητα των συμμαθητών τους
- ✓ Να διαμορφώσουν εκείνη τη συλλογική συνείδηση που υπερβαίνει τα όρια ομάδων, κρατών και φυλών
- ✓ Να ευαισθητοποιούνται σε κοινωνικά θέματα, τα οποία σχετίζονται με στίχους τραγουδιών

- ✓ Να εκτιμούν τη σχολική τους τάξη ως μια συλλογική κοινότητα δημιουργίας και να νοιώσουν την αίσθηση του «ανήκειν» σε αυτή
- ✓ Να αποδέχονται τις μουσικές δημιουργίες άλλων λαών

3.2. Μεθοδολογία

Μεθοδολογικά, όπως έχει ήδη αναλυθεί, η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση έχει ενεργητικό, βιωματικό και διερευνητικό χαρακτήρα και στηρίζεται στην ομαδοσυνεργατική μορφή οργάνωσης της τάξης. Έτσι, οι μαθητές χωρίστηκαν σε ομάδες των πέντε (5) ατόμων. Επιπλέον, το τραγούδι, που αποτελεί κύριο διδακτικό εργαλείο, προσεγγίστηκε μέσα από διαδικασίες άμεσης διδασκαλίας (ακρόαση, εκμάθηση, εκτέλεση).

4. Εφαρμογή της διδακτικής παρέμβασης

4.1. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες της πρώτης διδακτικής ώρας

Αρχικά ζητήσαμε από τους μαθητές να μοιραστούν εμπειρίες και βιώματα από την περίοδο της πανδημίας. Με τον τρόπο αυτό προκαλέσαμε μια σύντομη συζήτηση γύρω από αυτό το επίκαιρο θέμα. Οι μαθητές αντάλλαξαν εμπειρίες και πληροφορίες για ό,τι συνέβη, ενώ εμείς τις καταγράψαμε και τις ομαδοποιούσαμε σε κατηγορίες στον πίνακα, προσπαθώντας να τις συνδέσουμε.

Ύστερα, με αφορμή αυτή τη συζήτηση και με δεδομένο ότι για την επιτυχή εφαρμογή διαπολιτισμικών προγραμμάτων μουσικής προτείνεται η χρήση αυθεντικού μουσικού υλικού και έγκυρων πληροφοριών (Stafford-Davis, όπως αναφέρεται στον Θεοδωρίδη, 2019), πληροφορήσαμε τους μαθητές ότι σήμερα θα μάθουμε να τραγουδάμε ένα συγκινητικό τραγούδι, που γράφηκε στην αρχή της πανδημίας στη γειτονική μας Ιταλία, μια χώρα που πλήρωσε μεγάλο τίμημα σε επίπεδο ανθρώπινων απωλειών. Έτσι, μέσω του βιντεοπροβολέα, προβλήθηκαν φωτογραφίες του Roby Facchinetti (συνθέτη/τραγουδιστή) και του Stefano D' Orazio (στιχουργού), μελών του διάσημου ιταλικού συγκροτήματος Pooh. Αφού τους παρουσιάσαμε στους μαθητές, τους αναφέραμε ότι οι δύο αυτοί μουσικοί αποφάσισαν να βοηθήσουν έμπρακτα την πόλη τους, Bergamo (στην περιφέρεια της Λομβαρδίας), με το τραγούδι «Rinascero, rinascerei», την περίοδο που μαστιζόταν από τον κορωνοϊό. Ειδικότερα, τους ενημερώσαμε ότι η ιδέα για αυτό το τραγούδι ξεκίνησε την ημέρα που ο Roby Facchinetti είδε κομβίο στρατιωτικών οχημάτων να μεταφέρει νεκρούς από τον κορωνοϊό. Ανάμεσά τους ήταν και δύο συγγενείς του. Ενώ λοιπόν έπαιζε στο πιάνο, προκειμένου να αποφορτιστεί από αυτές τις σκληρές εικόνες, εντελώς αυθόρμητα του προέκυψαν οι μελωδίες του τραγουδιού. Μόλις ολοκλήρωσε τη σύνθεσή του, τηλεφώνησε στο στιχουργό Stefano D' Orazio. Του είπε πως έχει στο μυαλό του μονάχα δύο ρηματικές φράσεις: «Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς». Λίγες μόλις ώρες αργότερα, οι στίχοι ήταν έτοιμοι.

Κατόπιν, πληροφορήσαμε τους μαθητές ότι οι δύο μουσικοί που έγραψαν το τραγούδι «Rinascero, rinascerei» το ανέβασαν στην πλατφόρμα του YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=D5DhJS5hGWc>), δωρίζοντας τα πνευματικά δικαιώματα και όλα τα έσοδα του τραγουδιού στο νοσοκομείο του Bergamo (Ospedale Para Giovanni XXIII). Σημειώσαμε δε, στους μαθητές ότι κάθε κλικ στο βίντεο κλιπ του τραγουδιού στο YouTube ήταν μια δωρεά, μία βοήθεια στον αγώνα του νοσηλευτικού προσωπικού του νοσοκομείου του Bergamo, όπου καθημερινά, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, εκατοντάδες άνθρωποι έχαναν τη ζωή τους, χτυπημένοι από την πανδημία. Τέλος, τους ενημερώσαμε ότι το συγκεκριμένο τραγούδι, ξεφεύγοντας από τα όρια της Ιταλίας, μεταφράστηκε σε διάφορες γλώσσες και ταξίδεψε, μέσα σε χρόνο ρεκόρ, σε ολόκληρο τον κόσμο. Συγκεκριμένα, ανέβηκε στην πλατφόρμα του YouTube στις 27 Μαρτίου 2020, ενώ σε λιγότερο από ένα μήνα είχε 14.000.000 προβολές, με αποτέλεσμα να καταστεί εμβληματικό στον αγώνα κατά του κορωνοϊού.

Αφού παρουσιάστηκαν όλες οι παραπάνω πληροφορίες -με δεδομένο ότι κάθε μουσικό έργο πρέπει να συνοδεύεται από το ιστορικό, γεωγραφικό, κοινωνικό, πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε (Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2011α)-, χορηγήθηκε φυλλάδιο στους μαθητές με τους στίχους (Πίνακας 1) του τραγουδιού στην Ιταλική, καθώς και με την ελληνική του μετάφραση:

Πίνακας 1: Οι στίχοι στην Ιταλική και στην Ελληνική

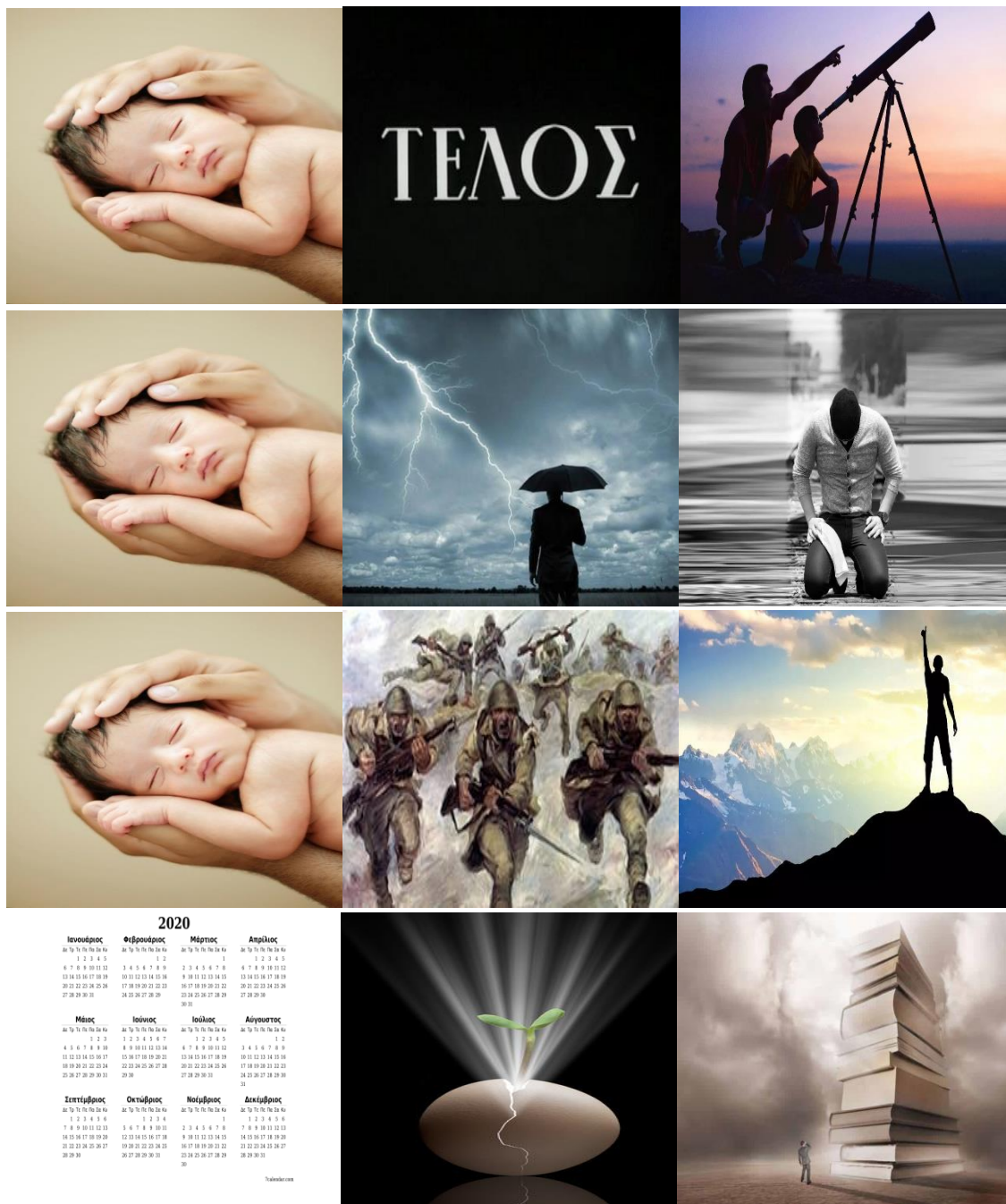
Rinascero, rinascerei.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Quando tutto sarà finito, torneremo a riveder le stelle.	Όταν όλα τελειώσουν, θα ξαναδούμε τα αστέρια.
Rinascero, rinascerei.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
La tempesta che ci travolge ci piega, ma non ci spezzerà.	Η καταιγίδα που μας κατακλύζει μας λυγίζει, αλλά δεν θα μας κομματιάσει.
Siamo nati per combattere la sorte, ma ogni volta abbiamo sempre vinto noi.	Γεννηθήκαμε για να πολεμάμε το πεπρωμένο, μα κάθε φορά εμείς είμαστε οι νικητές.
Questi giorni cambieranno i nostri giorni, ma stavolta impareremo un po' di più.	Αυτές οι μέρες θα αλλάξουν τις μέρες μας, μα αυτή τη φορά θα μάθουμε λίγο περισσότερα.

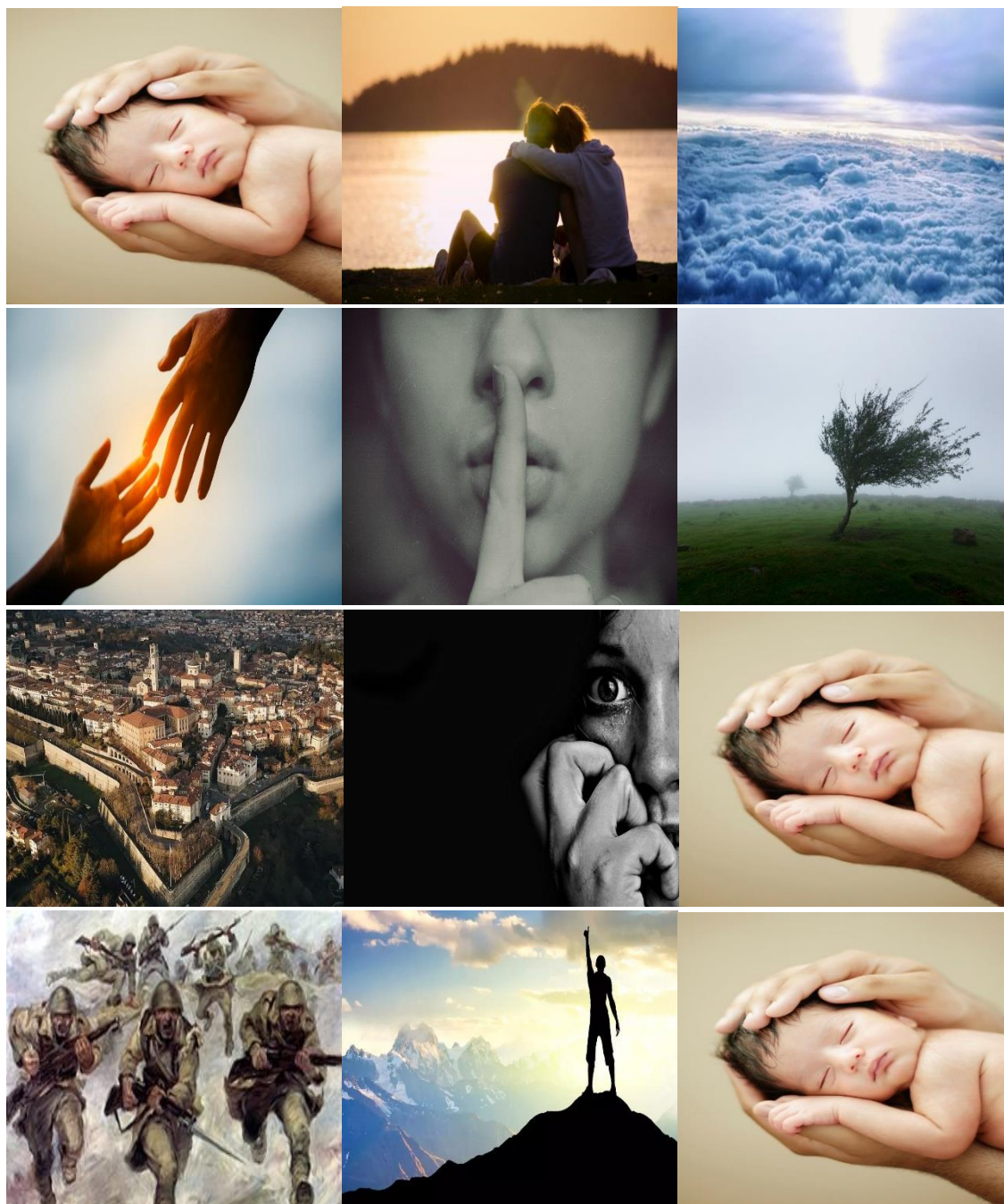
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Abbracciati da cieli grandi, torneremo a fidarci di Dio.	Αγκαλιασμένοι από μεγάλους ουρανούς, θα εμπιστευτούμε πάλι τον Θεό.
Ma al silenzio si respira un' aria nuova, ma mi fa paura questa mia città.	Μα στη σιωπή πνέει ένας καινούργιος άνεμος, μα αυτή η πόλη μου με φοβίζει.
Siamo nati per combattere la sorte, ma ogni volta abbiamo sempre vinto noi.	Γεννηθήκαμε για να πολεμάμε τη μοίρα, μα κάθε φορά εμείς είμαστε οι νικητές.
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.
Rinascero, rinascerai.	Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς.

Στη συνέχεια, εκτελέσαμε υποδειγματικά μία προς μία τις στροφές του τραγουδιού και οι μαθητές επανέλαβαν μιμητικά κάθε στροφή. Αφού εκτελέσαμε υποδειγματικά το τραγούδι, διαβάσαμε αργά τους στίχους, όσες φορές χρειάστηκε, προκειμένου να επεξηγήσουμε στοιχεία προφοράς και νοηματικής αλληλουχίας, όπου ήταν απαραίτητο. Σημειώνεται, ωστόσο, ότι το συγκεκριμένο τραγούδι δεν παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσχέρειες ούτε σε φωνητικό, ούτε σε σημασιολογικό επίπεδο. Παρόλα αυτά, ξαναδιαβάσαμε αργά τους στίχους, παρουσιάζοντας μέσω του βιντεοπροβολέα τον «εννοιολογικό χάρτη» (Πίνακας 2) του τραγουδιού, που

περιλαμβάνει απλές απεικονίσεις του νοήματος σημαντικών λέξεων-κλειδιά του τραγουδιού. Ο «εννοιολογικός χάρτης» χρησιμοποιήθηκε στην προκειμένη περίπτωση με σκοπό να διευκολυνθούν κατά την εκμάθηση του τραγουδιού τα παιδιά μεταναστών που δυσκολεύονταν με τους μεταφρασμένους στην Ελληνική στίχους, οι μαθητές Ρομά που αντιμετώπιζαν ανάλογα προβλήματα ανάγνωσης της Ελληνικής, καθώς και οι μαθητές που είναι περισσότερο οπτικοί τύποι παρά ακουστικοί, όσον αφορά το μαθησιακό τους προφίλ.

Πίνακας 2: Εννοιολογικός χάρτης

Ακολουθώντας, κατά την προβολή της ηχογραφημένης εκτέλεσης του τραγουδιού «Rinascero rinascerei» στο YouTube, οι μαθητές σύνδεσαν το νόημα των στίχων τόσο με τις εικόνες του εννοιολογικού χάρτη που προηγήθηκε, όσο και με τις εικόνες που παρατήρησαν στο βίντεο κλιπ. Στα πλάνα του βίντεο κλιπ, πρωταγωνιστές είναι μόνο οι γιατροί και οι νοσηλευτές του νοσοκομείου του Bergamo, οι οποίοι κρατούν ένα χαρτί που γράφει τις λέξεις «Rinascero, rinascerei» («Θα ξαναγεννηθώ, θα ξαναγεννηθείς»), ενώ παρεμβάλλονται εικόνες από την όμορφη αλλά και χτυπημένη, κατά το Μάρτιο του 2020, πόλη του Bergamo. Οι μαθητές τραγούδησαν το τραγούδι όσες φορές το επιθυμούσαν, ακούγοντας την ηχογραφημένη

εκτέλεσή του. Κατόπιν, το απέδωσαν χρησιμοποιώντας μία από τις πάμπολλες εκδοχές караоке που υπάρχουν στο YouTube (π.χ. <https://www.youtube.com/watch?v=kgByFiTRanw>). Περαιτέρω, χωρίστηκαν σε δύο ομάδες, προκειμένου οι μισοί να τραγουδούν «Rinascero» και οι άλλοι μισοί «Rinascerei».

4.2. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες της δεύτερης διδακτικής ώρας

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης διδακτικής ώρας, χωρίσαμε τους μαθητές σε ομάδες των πέντε (5) μαθητών, φροντίζοντας σε κάθε ομάδα να συμμετέχουν τουλάχιστον ένας «ξένος» μαθητής. Περαιτέρω, οργανώσαμε το χώρο της τάξης κατάλληλα, για να έχει κάθε ομάδα το δικό της χώρο μέσα στην αίθουσα, φροντίζοντας παράλληλα τα μέλη της να κάθονται κυκλικά γύρω από τα θρανία. Η κυκλική διάταξη του χώρου είχε ως στόχο να επιτευχθεί η θετική διάδραση μεταξύ των μαθητών, να τονωθεί η αυτοπεποίθηση των παιδιών μεταναστών και των μαθητών Ρομά, να εξασφαλιστεί η συμμετοχή τους στην ομάδα, καθώς και να αναπτυχθούν οι κοινωνικές δεξιότητες του συνόλου της τάξης. Μετά τη διαμόρφωση της σχολικής αίθουσας, καλέσαμε τις πενταμελείς ομάδες να αποσυρθούν στους χώρους τους, προκειμένου να ζωγραφίσουν νοσοκομεία, γιατρούς και ασθενείς από την περίοδο της πανδημίας. Αναλυτικότερα, στην πρώτη ομάδα ανατέθηκε να ζωγραφίσει νοσοκομεία, γιατρούς και ασθενείς της Ευρώπης, η δεύτερη της Αφρικής, η τρίτη νοσοκομεία, γιατρούς και ασθενείς της Αμερικής και η τέταρτη της Ασίας. Ύστερα από την ολοκλήρωση του χρόνου που είχαν στη διάθεσή τους οι ομάδες, ακολούθησε η παρουσίαση των εικαστικών τους δημιουργιών στην ολομέλεια της τάξης. Οι εκπρόσωποι των ομάδων, όπου κρίθηκε απαραίτητο, προσέφεραν τις αιτούμενες διευκρινήσεις και επεξηγήσεις για τις εικαστικές επιλογές και λεπτομέρειες των έργων ζωγραφικής.

Εν συνεχεία, διεξάχθηκε μια καθοδηγούμενη εκτεταμένη συζήτηση, με στόχο οι μαθητές να αντιληφθούν ότι όλοι οι άνθρωποι, ανεξαρτήτως χρώματος, φυλής και προέλευσης, έχουν κοινή μοίρα, ότι ο μοναδικός εχθρός της ανθρωπότητας είναι η αρρώστια και, συνακόλουθα, ο θάνατος, καθώς και ότι η ανθρωπότητα μπορεί να αντιμετωπίσει μόνο ενωμένη τις απειλές και τους κινδύνους που κατά καιρούς ανακύπτουν. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, αρχικά ζητήσαμε από τους μαθητές να εντοπίσουν τις διαφορές των νοσοκομείων, γιατρών και ασθενών στις δικές τους απεικονίσεις. Αφού αναδείχθηκαν οι διαφορές στα έργα ζωγραφικής, τους ζητήσαμε να εντοπίσουν γενικότερα τις διαφορές που μπορεί να έχουν οι γιατροί και ασθενείς στην Ευρώπη, Αφρική, Αμερική και Ασία. Μετά, τους ζητήσαμε να εντοπίσουν τις ομοιότητες των νοσοκομείων, γιατρών και ασθενών στις παραπάνω ηπείρους. Με στοχευμένες ερωτήσεις, όπως «Ποιος είναι ο λόγος ύπαρξης των νοσοκομείων στις διάφορες χώρες;», «Ποιοι νοσηλεύονται σε αυτά;», «Τι μάχονται οι γιατροί, ανεξαρτήτως χρώματος, φυλής και προέλευσης;», «Τι επιδιώκουν όλοι οι ασθενείς που νοσηλεύονται στα νοσοκομεία, ανεξαρτήτως χρώματος, φυλής και προέλευσης;», «Γιατί τα επιτεύγματα της ιατρικής επιστήμης χρησιμοποιούνται πάντα από όλη την ανθρωπότητα και δεν περιορίζονται στο κράτος προέλευσης των ιατρών που τα ανακάλυψαν;», οι μαθητές άρχισαν να αντιλαμβάνονται σταδιακά ότι οι άνθρωποι παρουσιάζουν στην πραγματικότητα περισσότερες ομοιότητες παρά διαφορές, με

αποτέλεσμα να αρχίζει να ενισχύεται το αίσθημα ενότητας και σύνδεσης με τους «ξένους» συμμαθητές τους. Αρχισαν να συνειδητοποιούν δε, ότι όλοι οι άνθρωποι μπορούν, ανά πάσα στιγμή, να αποκτήσουν τα ίδια προβλήματα. Για το λόγο αυτό, είναι λογική και αναμενόμενη η αλληλοϋποστήριξη, η αλληλοβοήθεια και η συμπαράσταση μεταξύ των ανθρώπων. Η καθοδηγούμενη συζήτηση με τους μαθητές κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι γιατροί, ανεξαρτήτως ηλικίας, ασθενείας, αναπηρίας, καταγωγής, φύλου, εθνικότητας, φυλής, πολιτικής τοποθέτησης, κοινωνικής κατάστασης, σεξουαλικού προσανατολισμού και θρησκευτικών πεποιθήσεων των ασθενών τους, υπηρετούν αδιάλειπτα τον άνθρωπο, χωρίς αποκλεισμούς και διαχωρισμούς. Αυτή η δίχως εξαιρέσεις προσπάθειά τους να περιθάλψουν και να σώσουν όσους περισσότερους ανθρώπους μπορούν, ήταν που επιβραβεύθηκε και σε παγκόσμιο επίπεδο κατά την περίοδο της πανδημίας. Η τελευταία ερώτηση που θέσαμε στους μαθητές είναι: *«Αφού λοιπόν οι γιατροί δεν μας ξεχωρίζουν, θεωρώντας μας όλους σημαντικούς και πολύτιμους, εμείς γιατί συνεχίζουμε να το κάνουμε;»*.

4.3. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες της τρίτης διδακτικής ώρας

Κατά τη διάρκεια της τρίτης διδακτικής ώρας, ζητήσαμε από τις ομάδες να αποσυρθούν εκ νέου, έκαστη στο χώρο της, εντός της σχολικής αίθουσας, προκειμένου να δημιουργήσουμε νέους στίχους στη μουσική σύνθεση του Ιταλικού τραγουδιού «Rinascero, rinascerei». Τους προτρέψαμε να φανταστούν ότι είναι οι γιατροί εκείνης της ηπείρου της οποίας ζωγράρισαν νοσοκομεία, γιατρούς και ασθενείς. Συμβουλευσαμε τις ομάδες να εκφράσουν ως γιατροί, μέσω των στίχων, το δικό τους μήνυμα προς την ανθρωπότητα, ενώ παράλληλα τους επισημάνθηκε η δυνατότητα, αν το επιθυμούν, να ντύσουν τη στιχουργική τους προσπάθεια με αυτοσχέδια μουσικά όργανα. Για παράδειγμα, μπορούσαν να συνοδεύσουν το μουσικό κομμάτι με αυτοσχέδιες κουδουνίστρες (κατασκευάζονται από κουτάκια καφέ ή αναψυκτικού, μέσα στα οποία τοποθετούνται φακές, ρύζι, κουμπιά, χαλικάκια ή σπόροι, ανάλογα με τον επιθυμητό ήχο) ή με αυτοσχέδια τυμπανάκια (κατασκευάζονται με μικρές πήλινες/πλαστικές γλάστρες ή κυλινδρικά κουτιά στα οποία τεντώνουμε ένα ελαστικό υλικό, όπως σαμπρέλα ή μια πλαστική/δερματίνη μεμβράνη).

Ύστερα από την ολοκλήρωση του χρόνου που είχαν στη διάθεσή τους οι ομάδες, έκαστη τραγούδησε ενώπιον της ολομέλειας τη δική της στιχουργική εκδοχή του τραγουδιού «Rinascero, rinascerei», χρησιμοποιώντας μία από τις πάμπολλες εκδοχές караόκε που υπάρχουν στο YouTube. Αφού οι μαθητές εξέφρασαν καλλιτεχνικά τα συναισθήματα, τις ευαισθησίες και ανησυχίες τους μέσα από αυτή τη δημιουργική δραστηριότητα, η συγκεκριμένη διαπολιτισμική παρέμβαση ολοκληρώθηκε, με την ολομέλεια της τάξης να αποφασίζει ποια είναι η καλύτερη εκδοχή του τραγουδιού «Rinascero, rinascerei» τόσο από στιχουργικής άποψης, όσο και από άποψη μουσικής εκτέλεσης.

5. Αξιολόγηση της διδακτικής παρέμβασης

Από τους διδακτικούς στόχους που τέθηκαν στο συναισθηματικό τομέα, αυτοί που έπρεπε σε κάθε περίπτωση να ελεγχθεί αν επιτεύχθηκαν ήταν η συνειδητοποίηση από μέρους των μαθητών της ανάγκης σεβασμού των ιδεών και εν γένει της προσωπικότητάς των συμμαθητών τους, καθώς και ο βαθμός ευαισθητοποίησής τους σε κοινωνικά θέματα που αφορούν όλη την ανθρωπότητα. Για το λόγο αυτό, τα δεκαπέντε (15) τελευταία λεπτά της τρίτης διδακτικής ώρας αφιερώθηκαν στην αξιολόγηση της διαπολιτισμικής παρέμβασης, αποβλέποντας στην ανατροφοδότηση της μαθησιακής διαδικασίας.

Σε ένα απλό φύλλο εργασίας, οι μαθητές, οι οποίοι έχουν πλέον εγκαταλείψει την ομάδα τους και επιστρέφει στα θρανία τους, κλήθηκαν να απαντήσουν στα δύο (2) παρακάτω ζητήματα:

- i. Προτείνετε ένα τραγούδι που να αρέσει στους συμμαθητές σας, για να το τραγουδήσετε μαζί.
- ii. Πώς θα αντιμετωπίζατε ένα περιστατικό όπου τρεις συμμαθητές σας κοροϊδεύουν ή έρχονται στα χέρια με το μικρό Masai από τη Νιγηρία;

Αρχικά, προκειμένου να απαντήσουν στο πρώτο ερώτημα που τους τέθηκε, κάποιοι μαθητές απευθύνθηκαν σε όλη την τάξη, ζητώντας να μάθουν τα αγαπημένα τραγούδια των συμμαθητών τους, χωρίς να εξαιρούν αυτούς με καταγωγή από την Αλβανία, το παιδί με καταγωγή από τη Νιγηρία, καθώς και τα παιδιά της κοινότητας Ρομά. Οι περισσότεροι μαθητές σηκώθηκαν από τα θρανία τους και απευθύνθηκαν στα μέλη της ομάδας που ανήκαν, ενώ κάποιοι άλλοι, λίγοι μαθητές, ρώτησαν αυτούς που κάθονταν δίπλα τους, μπροστά τους και πίσω τους. Η διερεύνηση των αγαπημένων τραγουδιών της ολομέλειας ένωσε επί της ουσίας και πάλι τους μαθητές της τάξης, οι οποίοι, προσπαθώντας να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες των συμμαθητών τους κατέγραψαν ένα τραγούδι από την Αλβανία, ένα τραγούδι από τη Νιγηρία, ένα τραγούδι της κοινότητας Ρομά, μαζί με επτά ελληνικά τραγούδια.

Αναφορικά με το δεύτερο ερώτημα, οι περισσότεροι μαθητές πρότειναν στις απαντήσεις τους δυναμικές λύσεις παρέμβασης στο περιγραφόμενο περιστατικό, εκδηλώνοντας ένα σημαντικό βαθμό διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης, καθώς και αίσθημα σεβασμού, ισοτιμίας και αποδοχής όλων των ανθρώπων, ανεξαρτήτως καταγωγής. Κάποιοι μαθητές, λιγότεροι στον αριθμό, περιορίστηκαν σε μια πιο μετριοπαθή στάση, σημειώνοντας ωστόσο την επιτακτική ανάγκη εξάλειψης τέτοιων περιστατικών σχολικού εκφοβισμού, που αντιμετωπίζουν, μεταξύ άλλων, τα παιδιά που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες.

Ύστερα από την καταγραφή των απαντήσεών τους και στο δεύτερο ερώτημα, η φάση της αξιολόγησης ολοκληρώθηκε. Στα λίγα λεπτά που απέμειναν μέχρι το διάλειμμα, οι μαθητές τραγούδησαν κάποια αποσπάσματα από τα αγαπημένα τους τραγούδια, μεταξύ αυτών και τα παιδιά με καταγωγή από την Αλβανία, που θέλησαν να παρουσιάσουν στους συμμαθητές τους ένα γνωστό και πολύ δημοφιλές τραγούδι της χώρας τους.

6. Συμπεράσματα

Η παραπάνω εκπαιδευτική παρέμβαση, που χρησιμοποίησε ως βάση την τέχνη και δη τη μουσική, ώθησε τους μαθητές να καλλιεργήσουν το ομαδικό πνεύμα και την αλληλεγγύη της τάξης, μέσα από τη συλλογική δημιουργία τραγουδιών. Οι μαθητές αισθάνθηκαν πραγματικά χαρά και μεγάλη ικανοποίηση μέσα από την πραγμάτωση δημιουργικών δραστηριοτήτων και παράλληλα ενισχύθηκε σημαντικά η αυτοπεποίθησή τους. Άλλωστε, οι μουσικές δραστηριότητες δημιουργούν πάντοτε καλή διάθεση στα παιδιά (Walter, όπως αναφέρεται στον Σακελλαρίδη, 2008), ενώ οι ευχάριστες δημιουργικές μουσικές εμπειρίες έχουν μεγάλη πιθανότητα να αυξήσουν την αυτοπεποίθησή τους (Sanders, όπως αναφέρεται στην Κολιάδη-Τηλιακού, 2007).

Κατά τη διάρκεια των προαναφερόμενων μαθησιακών δραστηριοτήτων, η πλειοψηφία των μαθητών αντιμετώπισε τη μουσική σύνθεση ως μια δραστηριότητα που απαιτεί συγκέντρωση και σοβαρότητα. Οι περισσότεροι μαθητές επέδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον για το μάθημα, αναδεικνύοντας κρυμμένα καλλιτεχνικά χαρίσματα. Επιπλέον, οι παραπάνω διδακτικές δραστηριότητες βοήθησαν μαθητές που έως τώρα δεν είχαν αναλάβει πρωτοβουλίες γενικότερα, λόγω διαφορετικής προέλευσης και καταγωγής (παιδιά μεταναστών, μαθητές Ρομά), να αναδειχθούν, ενώ όλοι έμαθαν να συνδέουν το ύφος και τις συναισθηματικές αποχρώσεις της μουσικής με το περιεχόμενο και το νόημα των στίχων, αναπτύσσοντας το καλλιτεχνικό τους αισθητήριο και ένστικτο, μεταφέροντας ακόμη και ασυνείδητα εκφράσεις από γνωστά τους ποιήματα ή στίχους τραγουδιών στα τραγούδια που δημιούργησαν.

Μέσα από τη φάση της αξιολόγησης, διαπιστώθηκε ότι η συγκεκριμένη εκπαιδευτική παρέμβαση, όπως δομήθηκε, βοήθησε τους μαθητές να αρχίσουν να αποδέχονται τη φυλετική, εθνική, γλωσσική διαφορετικότητα των συμμαθητών τους, να την αναγνωρίζουν ως συνθετικό στοιχείο της προσωπικής τους ταυτότητας και όχι να τους απομονώνουν ή να τους απορρίπτουν (Γκότοβος, 2010). Αποδείχθηκε λοιπόν έμπρακτα ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση που βασίζεται στη μουσική δρα ενάντια σε οποιαδήποτε μορφή διάκρισης και περιθωριοποίησης και αντισταθμίζει τις ανισότητες (Σακελλαρίδης, 2008).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Γκόβαρης, Χ. (2011). *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.
- Γκότοβος, Α. (2010). Παιδαγωγική αλληλεπίδραση και συλλογικές ταυτότητες: Η παιδαγωγική αξία των θεωριών «ενδυνάμωσης» της ταυτότητας. Στο Μ. Μουμουλίδου & Γ. Ρεκαλίδου (επιμ.), *Μικρές ομάδες στην εκπαίδευση: Παιδαγωγικές, μαθησιακές, εμπυχωτικές προσεγγίσεις* (31-41). Αθήνα: Τυπωθήτω Γ. Δάρδανος.
- Γκουτζέρη, Ε. (2017). *Μια διαπολιτισμική προσέγγιση του μαθήματος της μουσικής και τα αποτελέσματά της στη σχολική τάξη*, Πτυχιακή εργασία στο τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Ανακτήθηκε από <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/20026/1/GkoutzeriElpidaPe2017.pdf>.

- Δεδούλη, Μ. (2001). Βιωματική Μάθηση: Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 6, 145-159.
- Θεοδωρίδης, Ν. (2019). Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση και εκπαιδευτικοί: τάσεις, προβλήματα, προτάσεις. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (επιμ.), *Μουσική εκπαίδευση και κοινωνία: Νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί*. Πρακτικά 8^{ου} Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. (166–177). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε. Ανακτήθηκε από 3Εισ_Θεοδωρίδης_166-177.pdf.
- Καβούκογλου, Α. (2010). *Η μουσική ως διαπολιτισμικό εκπαιδευτικό υλικό*, Πτυχιακή εργασία στο Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Ανακτήθηκε από <https://core.ac.uk/download/pdf/150722291.pdf>.
- Κεσίδου, Α. (2008). Διαπολιτισμική εκπαίδευση: Μια εισαγωγή. Στο Ζ. Παπαναούμ / Δ. Μαυροσκούφης (επιμ.), *Οδηγός επιμόρφωσης - Διαπολιτισμική εκπαίδευση και αγωγή*, Έργο: «Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών στο σχολείο για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Γυμνάσιο)» (21-36). Θεσσαλονίκη: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.
- Κολιάδη-Τηλιακού, Α. (2007). Η σχέση της μουσικής αυτοαντίληψης με την αυτοεκτίμηση μαθητών μουσικών γυμνασίων. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, τ. 5, 50-75. Ανακτήθηκε από https://www.eeme.gr/images/stories/documents/president/Mousikopaidagogika_T5_2008/mp05-3_koliadi_50-75.pdf.
- Ματσαγγούρας, Η. (2011). *Βιωματικές δράσεις, από τη βιωματική μάθηση στο συνεργατικό μοντέλο βιωματικών δράσεων*, Επιμορφωτικό Υλικό. Πειραιάς/Περιστερί: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε από Βιωματικές δράσεις, από τη βιωματική μάθηση στο συνεργατικό μοντέλο βιωματικών δράσεων.pdf.
- Νικολάου, Γ. (2011). *Ένταξη και εκπαίδευση των αλλοδαπών μαθητών στο δημοτικό σχολείο: Από την «ομοιογένεια» στην πολυπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Πεδίο.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011α). *Το νέο πρόγραμμα σπουδών για το μάθημα της μουσικής στην υποχρεωτική Εκπαίδευση*, Οδηγός Εκπαιδευτικού. Ανακτήθηκε από Οδηγός για Μουσική Α Πρόταση — Δημοτικό-Γυμνάσιο.pdf.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011β). *Θέματα αξιοποίησης της ομάδας στη σχολική τάξη*, Επιμορφωτικό Υλικό. Ανακτήθηκε από: Θέματα-αξιοποίησης-της-ομάδας-στη-σχολική-τάξη-επιμορφωτικό-υλικό.pdf.
- Πουρσανίδου, Ε. (2014). Τα μαθήματα της αισθητικής αγωγής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Στο Σ. Παπαδόπουλος (επιμ.), *Η σύνοδος των τεχνών στο σημερινό σχολείο*. Πρόγραμμα Θαλής: «Το θέατρο ως μορφοπαιδευτικό αγαθό και καλλιτεχνική έκφραση στην εκπαίδευση και την κοινωνία» (153-161). Ανακτήθηκε από http://utopia.duth.gr/~syrapado/Thales/index_htm_files/The%20Conference%20of%20the%20Arts%20in%20the%20current%20School_15102014.pdf.
- Ρουσσάκη, Χ. (2010). *Από τη δασκαλοκεντρική στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία*, Μεταπτυχιακή Διατριβή στο Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του

Πανεπιστημίου Κρήτης. Ανακτήθηκε από
<http://www.actionresearch.gr/el/system/files/Roussaki.pdf>.

Σακελλαρίδης, Γ. (2008). *Διαπολιτισμική μουσική εκπαίδευση*. Αθήνα: Ατραπός.